

УДК 331.108.4(477)

А. М. КАТАНАХА, О. А. ФОМОВА
Хмельницький національний університет

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Розглянуто проблемні питання розвитку міжнародної зовнішньої торгівлі України, запропоновано інструменти для врегулювання зовнішньої торгівлі України. Названі напрями вдосконалення державної політики зовнішньоекономічної діяльності країни як складової стратегії розвитку економіки держави.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, державна політика, експорт, імпорт, зовнішньоекономічне сальдо.

A. M. KATANAKHA, O. A. FOMOVA
Khmelnytsky National University

PROBLEMS AND PROSPECTS OF FOREIGN TRADE OF UKRAINE IN MODERN CONDITIONS

In terms of general globalization and integration of the world economy is becoming increasingly important process of establishing stable and reliable connections between different subjects economies in the course of its activities are guided not only in domestic but also for the environment. Revealed the problems of international foreign trade of Ukraine, offered tools to resolve Ukraine's foreign trade. The above directions for improvement of the state policy of foreign countries as part of the strategy of economic development of the state.

Keywords: foreign trade, public policy, exports, imports, foreign trade balance.

Вступ. В умовах загальної глобалізації та процесів інтеграції економік світу все важливішим стає процес налагодження стійких та надійних зв'язків між різними суб'єктами економік, які під час здійснення своєї діяльності орієнтуються не лише на внутрішнє, але і на зовнішнє середовище.

За останні роки зовнішня торгівля в Україні набула характеру здебільшого одностороннього зв'язку, тобто значення сальдо торговельного було негативним, що свідчить про перевагу імпорту над експортом в нашу державу і про її здебільшого сировину складову, а не готову продукцію, як це є у розвинутих країнах світу.

Проблему зовнішньоекономічної діяльності в Україні, її можливості, перспективи розвитку у контексті процесів світової інтеграції досліджувало чимало науковців, таких як Курищук В., Матвєєва В., Дворник О.А., Рубан Ю.Г. та ін.

Мета даної роботи є вивчення проблем та перспектив зовнішньоторгівельної діяльності України в сучасних умовах.

Основний розділ. Зовнішньоекономічна діяльність у кожній країні має свої особливості, які зумовнюються загальним економічним розвитком країни, політичним спрямуванням, формою устрою, певними культурними особливостями та традиціями ведення бізнесу, що склалися протягом століть. Щодо України, то її зовнішньоекономічна діяльність має свої особливості, які витікають з даних факторів та постсоціалістичних перетворень [1].

Після проголошення незалежності Україною перед нею постало питання про визначення курсу зовнішньополітичної стратегії. Прагнення України до інтеграції зумовлене [2]:

- визначенням інтеграції як фактора сприятливого розвитку економіки країни;
- визнанням Європейського союзу як найбільш розвинутого та перспективного інтеграційного угруповання у сучасному світі.

В останні роки досить сильно зросли обсяги здійснення зовнішньоекономічних операцій з іноземними партнерами, що пояснюється прагненням України налагодити економічне співробітництво з іноземними партнерами та стати повноправним членом міжнародного співробітництва та товарообміну, налагодити економічне співробітництво з іноземними партнерами. Багато національних підприємств розширили масштаби своєї діяльності, вийшовши на нові іноземні ринки. Це позначилось позитивно на економіці країни, сприяло збільшенню національного доходу, підвищило імідж України на міжнародному ринку. Але світова економічна криза сильно позначилась на зовнішньоекономічній діяльності України та відповідно на економіці країни.

Зовнішня торгівля має вагоме значення для економічного розвитку країни, тому зусилля щодо її регулювання посідають вагоме місце у системі заходів щодо подолання кризових явищ та посткризового відновлення економіки.

Розглянемо структуру зовнішньої торгівлі України із країнами світу за матеріалами Державного комітету статистики [6].

Проаналізувавши дані таблиці 1, можна зробити висновок, що зовнішньоторгівельне сальдо невпинно набирає негативних тенденцій. Графічно це зображено на рисунку 1.

Структура зовнішньої торгівлі України у 2010–2013 роках, млн дол.

Країни	Експорт				Імпорт			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
Росія	13431,89	19819,62	17631,75	15065,12	22198,01	29132,20	27418,30	23234,21
Китай	1316,55	2180,03	1777,18	2726,68	4700,39	6268,33	7899,64	7900,76
Італія	2412,35	3039,54	2480,02	2357,63	1390,27	2005,75	2234,55	2086,66
Білорусь	1899,12	1922,33	2251,12	1983,62	1899,2	4211,75	5068,57	3605,24
Польща	1787,23	2794,09	2576,20	2547,82	2788,81	3183,39	3567,10	4068,69
Німеччина	1499,47	1763,83	1645,03	1603,79	4603,08	6865,71	6807,14	6771
Індія	1426,12	2265,30	2290,93	1974,75	680,75	812,35	1020,71	8384,99
США	812,21	1113,75	1014,66	888,27	1766,76	2591,23	2905,21	2759,36
Туреччина	3026,67	3748,58	3685,11	3805,48	1298,28	1481,24	1951,86	1852,69
Інші	23818,91	29747,12	33457,82	30358,86	19414,42	26056,28	25784,98	16300,37
Всього	51430,52	68394,20	68809,81	63312,02	60739,97	82608,24	84658,06	76963,97

Основною причиною цього є те, що на сьогодні Україна є чи не єдиною країною у Східній Європі, що не має належної системи державного фінансування підтримки експортної діяльності підприємств на міжнародні ринки. Тому, за таких умов іноземні конкуренти мають переваги перед українськими експортерами за рахунок дешевих кредитів, компенсованих своїми державами на захист від політичних і частково комерційних ризиків.

Рис. 1. Динаміка зовнішньоторговельного сальдо України у 2010-2013 роках, млн дол.

Серед численної кількості проблем та перешкод на шляху розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні, можна визначити такі [3]:

- імпорт характеризує рівень залежності національної економіки від інших країн і відображає необхідність в продукції, яка не виробляється в країні або її виробництво неефективно;
- більш високий рівень державного регулювання у порівнянні з іншими країнами, що несе за собою проблеми в узгодженні різних питань у міністерствах, відомствах, місцевих адміністраціях та передбачає чималі витрати часу і зусиль суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності;
- нестабільність законодавства в цілому та законодавчої бази відносно здійснення зовнішньоекономічної діяльності;
- політична та економічна нестабільність в державі, які є визначальними факторами розвитку міжнародних відносин, зв'язків, зовнішньоторговельної політики, які потрібно розглядати системно, так як зовнішньоекономічна діяльність є структурним елементом загальнодержавних процесів;
- недостатньо розвинута система міжнародних банківських розрахунків, що гальмує рух валютних потоків українських учасників світового ринку, підвищує рівень кредитних і валютних ризиків та ін.;
- низький імідж українських підприємств як міжнародних партнерів на закордонних ринках;
- низька конкурентоспроможність продукції вітчизняного виробництва, що більшою мірою зумовлена недостатнім рівнем якості в порівнянні з іноземними товарами-аналогами;
- недостатня кваліфікація персоналу, зайнятого в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю.

Для формування функціональної системи державної фінансової підтримки експортної діяльності в

Україні необхідно, в першу чергу, розробити та впровадити нормативно-правову базу, в якій варто визначити пріоритети державної фінансової підтримки. Зокрема зосередити увагу на кредитуванні високотехнологічної продукції, виробництво та реалізація якої є визначальним фактором економічного зростання. Слід зазначити, що у текстах розглянутих законопроектів відсутні положення про стимулювання високотехнологічного експорту, відповідні положення містяться лише в пояснювальних записках до законопроектів.

По-друге, визначити можливі додаткові джерела формування фондів для фінансування національних експортерів. В розглянутих законопроектах фінансування передбачених проектами напрямів державної підтримки експорту пропонується здійснювати за рахунок державного бюджету, проте необхідно шукати додаткові джерела для покриття цих видатків [4].

Вагомою складовою зовнішньоекономічної діяльності є торгівля послугами. На жаль, в Україні міжнародна торгівля послугами є незначною. Найзначнішою в експорті послуг є частка транспортних послуг (близько 1%), що не є дивним, через зручне географічне розташування України. Для розширення часток наукоємних видів послуг і технологій необхідно забезпечити більш масштабніші втягнення в міжгалузевий поділ праці, участь у міжнародних кластерних альянсах, що спеціалізуються на виробництві наукоємних технологій, товарів, послуг [5].

Щодо географічної структури зовнішньої торгівлі послугами України, то вона наведена за даними державного комітету статистики України за підсумками 2013 року [6].

Таблиця 2

Географічна структура зовнішньої торгівлі послугами України у 2010–2013 роках, млн дол.

Країни	Експорт				Імпорт			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
Країни СНД	5609,6	6243,0	6029,0	6050,7	939,8	1173,3	1251,2	1490,4
Європа	3298,5	4103,7	4027,3	4973,6	2420,9	2813,9	3055,9	3556,0
Азія	1072,2	1187,4	1331,1	1500,1	1223,0	1402,0	1577,5	1617,1
Африка	152,9	166,5	183,1	164,1	45,0	36,5	37,6	35,2
Америка	1235,7	1483,5	1513,9	1771,0	571,0	572,0	510,0	585,1
Австралія та Океанія	40,8	136,2	233,8	82,7	8,0	10,2	6,7	4,3
Всього	11759,4	13792,2	13599,1	14836,3	5447,7	6235,2	6736,1	7609,0

Підсумовуючи дані таблиці, можна помітити позитивну тенденцію до збільшення розміру експорту послуг. Також позитивним є перевищення розміру експорту послуг над імпортом, тобто зовнішньоторговельне сальдо послуг має додатне значення, на відміну від загального показника зовнішньоекономічного сальдо в Україні.

Тенденції динаміки експорту та імпорту послугами в Україні з 2010 по 2013 р. зображено на рис.2.

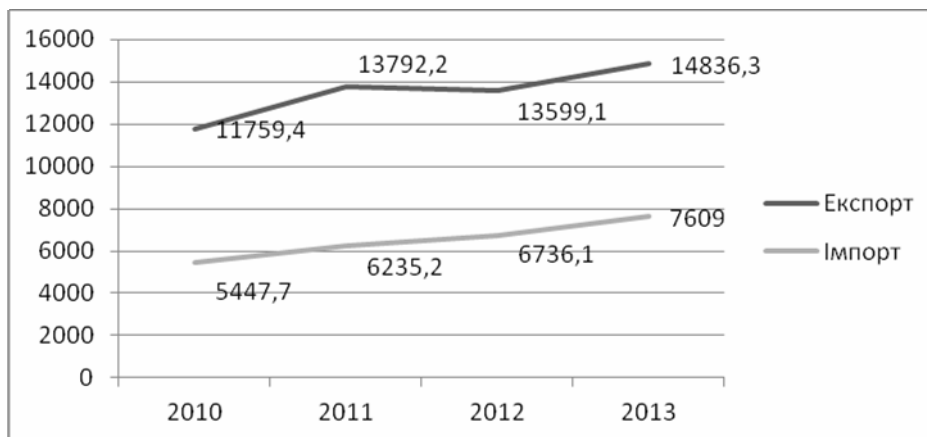

Рис. 2. Динаміка експорту та імпорту послугами в Україні в 2010-13 роках, млн.дол.

Проблеми зовнішньоекономічної діяльності в Україні визначають необхідність здійснення певних державних перетворень та проведення прогресивних, інноваційних заходів, які б дали змогу вийти на новий рівень розвитку як міжнародних відносин так і країни в цілому. На підставі виявлених проблем можна сформулювати основні стратегічні заходи щодо розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні:

- створення гнучкої податкової, цінової, депозитної, кредитної, фінансової та валютної політики, що стимулює диверсифікацію експортно-імпортних операцій;
- зміцнення та забезпечення конвертованості національної валюти;
- створення системи страхування та гарантування експорту;
- участь українських товаровиробників в зарубіжних виставках;
- створення конкурентного середовища;
- посилення захисту інтересів українських товаровиробників на зовнішніх ринках [1].

Висновки. Отже, за підсумками вищенаведеного можна зробити висновок, що економіка України перебуває у стадії не лише внутрішньо територіального становлення, але й зовнішнього аспекту відносин з потенційними та наявними партнерами. В напрямку укріплення та зміцнення позицій на міжнародній арені уже були зроблені, але існує багато неточностей, зокрема в українському законодавстві, які потребують нагального перегляду та вирішення.

Ефективна політика України у сфері зовнішньоекономічної діяльності це основа реалізації державних інтересів на світовому ринку та пріоритетний напрям розвитку економіки в цілому. Вдосконалення державної політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності України повинне забезпечити, перш за все, позитивне сальдо платіжного балансу, сформувані довгострокові конкурентні переваги вітчизняних товаровиробників, збільшити обсяги експорту з максимально можливим задоволенням внутрішнього ринку України, освоювати високотехнологічні виробництва товарів та послуг, забезпечити додаткові надходження коштів для розвитку національної економіки, скорочення зовнішнього боргу, та створення сприятливою внутрішньої фінансової ситуації для обмеження зовнішнього кредитування національної економіки, тощо.

Створення ефективної системи напрямів розвитку зовнішньоекономічної діяльності України повинно стати комплексною державною задачею на всіх рівнях та охоплювати усі галузі національної економіки

Література

1. Школа В.Ю. Зовнішньоекономічна діяльність в Україні: проблеми та перспективи розвитку / В.Ю. Школа // Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону : матеріали III Міжнародної науково-практ. конф., м. Суми. – 2012. – С. 136–138.
2. Матвєєва В. Деякі аспекти зовнішньої торгівлі України в контексті євроінтеграції / В. Матвєєва // Журнал європейської економіки. – 2007. – Т. 6. – № 3. – С. 280–293.
3. Коломацька С.П. Зовнішньоекономічна діяльність в Україні: правове регулювання та гарантії здійснення : навч. посіб. / Коломацька С.П. – К. : Професіонал, 2009.
4. Куришук В. Державна фінансова підтримка експортної діяльності в Україні / В. Куришук // Економіст. – 2009. – № 6. – С. 39–41.
5. Дворник О.А. Міжнародна торгівля послугами: тенденції та перспективи розвитку / О.А. Дворник // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2008. – № 3. – С. 40–44.
6. Статистичні дані Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua

References

- 1.Shkola V.Yu. Zovnishnoekonomichna diialnist v Ukraini: problemy ta perspektyvy rozvytku // Mizhnarodna stratehiia ekonomichnoho rozvytku rehionu: materialy III Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii, m. Sumy – 2012 – s.136- 138.
- 2.Matvieieva V. Deiaki aspekty zovnishnoi torhivli Ukrainy v konteksti yevrointehratsii/ V. Matvieieva// Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky. – 2007. – T 6. - №3. – s. 280-293.
- 3.Kolomatska S.P. Zovnishnoekonomichna diialnist v Ukraini: pravove rehuliuвання ta harantii zdiisnennia: Navch.posib. – K.: Profesional, 2009.
4. Kuryshchuk V. Derzhavna finansova pidtrymka eksportnoi diialnosti v Ukraini/ V. Kuryshchuk// Ekonomist. – 2009. – №6. – s. 39-41
- 5.Dvornyk O.A. Mizhnarodna torhivlia posluhamy: tendentsii ta perspektyvy rozvytku/ O.A. Dvornyk// Zovnishnia torhivlia: pravo ta ekonomika. – 2008. – №3. – s. 40-44
- 6.Statystychni dani Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrainy. URL: www.ukrstat.gov.ua

Надійшла 21.11.2014; рецензент: д. е. н. Стадник В. В.